

Wikicràcia

La revolució P2P dels Comuns

Lliure, oberta, descentralitzada i entre iguals

Dídac Costa del Puig Amat

COOPERATIVISME. P2P. BLOCKCHAIN WIKI. ENTRE IGUALS. COMUNS. ECOLOGIA. OKUPACIÓ.
CHRISTIANA. MST. LAKABE. CAN MASDEU. ECOXARXES. COOPERATIVA INTEGRAL. ZAD.
PERMACULTURA. AGROECOLOGIA. TRANSITION TOWNS. ECOVILES. SOCIETAT DEL
CONEIXEMENT. CULTURA ECO LLIBERTÀRIA. SOCIETAT DE LA CREATIVITAT

0. Introducció

Vivim temps de grans transformacions socials. Diversos motors de canvis tecnològics, econòmics i culturals conflueixen, generant nous escenaris inèdits i transformadors. Al que s'ha afegit el 2020 la gran sacsejada global del Covid19 i les moltes incerteses que genera.

En aquest llibre observarem algunes d'aquestes noves tendències socials, com la **Globalització**, les **Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC)**, el marc de **crisi sistèmica** en què ens trobem i molts nous **moviments socials transformadors**. Veurem els nous conceptes culturals que aporten, les idees d'avenç social que introdueixen i les innovacions que generen en la gestió d'empreses i organitzacions *intel·ligents*, empenyent-nos cap a nous models de societat que podríem anomenar *P2P*, *Wikicràtics* o *eco-llibertaris*.

Observarem alguns d'aquests catalitzadors de canvi social com l'arribada de la *Societat del Coneixement* i moviments socials com *l'Ecologia*, *l'Economia Alternativa* i la *Cultura Lliure*, *Col·laborativa* o *P2P*. Per últim veurem globalment els canvis que assenyalen totes aquestes innovacions cap a nous models socials llargament reclamats des de sectors progressistes, que topen frontalment amb dinàmiques i estructures encara hegemòniques.

L'anàlisi d'organitzacions innovadores ens permet entreveure, quan reconeixem els trets comuns que les identifiquen en sectors tan distants com Google, l'economia social, l'ecologisme o el software lliure, que som davant de noves tendències transversals que afecten tota la societat, amb nous models d'organització social basats en *l'horitzontalitat*, *l'obertura*, la *igualtat* i la *llibertat*, que deixen enrere les estructures *piramidals*, *tancades*, *jeràrquiques* i *autoritàries* que encara ens governen, malgrat els avenços tecnològics que les fan obsoletes. Tot i els intents dels actuals centres de poder de frenar aquestes dinàmiques innovadores, aquestes semblen cridades a substituir-les i a esdevenir hegemòniques.

Les TIC no només ens conviden sinó que ens empenyen de manera pràctica, pacífica i creativa a superar aquests models socials decimonònics i a organitzar-nos *en xarxa*, de forma *descentralitzada*, *oberta* i *lliure*, en entorns de treball *col·laboratius* on impera la *transparència* i l'*horitzontalitat* de les relacions. La tecnologia s'ha avançat a les propostes de canvi social, i fins i tot a les utopies més agosarades.

Tot això ens situa davant d'una important cruïlla històrica. Un dels camins ens porta a aprofundir en la naturalesa de la nova societat en xarxa per explorar nivells més profunds i integrals de democràcia, amb un rol molt més participatiu dels ciutadans en tots els afers que els afecten. L'altre ens situa, en canvi, en un món on unes unes poques i poderoses corporacions, unides de forma cartelística o oligopolística, controlin, vigilin i manipulin -encara més- els estats, les democràcies i la població. Una cruïlla entre un model *wiki* d'organització de la societat del coneixement, i sistemes totalitaris propers al malson orwellià del Gran Germà, que ens obliga a prendre grans decisions sobre quin camí emprenem. Aquest llibre vol contribuir a poder prendre aquesta decisió amb alguns elements més d'anàlisi.

Motors de canvi social

Sens dubte un dels disruptors més importants que ha sacsejat de forma irreversible les nostres societats és l'arribada d'Internet i tot el seguit d'innovacions tecnològiques que l'acompanya. Ens ha endinsat en pocs anys a una veritable *Revolució de la Informació* que genera un distanciament creixent entre les possibilitats que ofereixen les TIC, ja incorporades amb naturalitat al nostre dia a dia, i els models de gestió social, empresarial i organitzacional clàssics i encara majoritaris. Alfonso Vázquez descriu de forma clara aquests desajustos:

“Anunciem amb gran volada l'adveniment de la Societat de la Informació i el Coneixement, mentre que les nostres estructures més determinants com les empreses, l'educació o les institucions polítiques i socials segueixen ancorades en la seva concepció original, en les funcions bàsiques que les varen conformar el segle XIX, si bé ara replicades a un nivell planetari.”

Tot i així trobem canvis que alteren de forma àmplia i transversal les organitzacions, sacsejant els mètodes convencionals de gestió, independentment del seu sector o posicionament polític. Veiem sorgir empreses amb nous models de negoci i de gestió dels

recursos humans (Google); noves dinàmiques de treball obertes i col·laboratives (*Programari Lliure*); noves llicències de propietat intel·lectual (*Copyleft*, *Creative Commons*), noves formes de crear una enciclopèdia global (*Wikipedia*), d'organitzar el consum alimentari (cooperatives de consum i *AMAP's*), els diners (monedes locals i P2P), el periodisme (*Indymedia*, *blogosfera*, *youtubers*), l'enginyeria (*Open Source Hardware*), el transport (*Über*, *Car share*), el comerç global (comerç just) o les finances (banca ètica), entre d'altres.

Totes aquestes innovacions provoquen canvis socials i una redefinició de les estratègies de gestió de moltes organitzacions. Sovint apareixen com opcions minoritàries o moviments socials contraculturals, que creixen fins arribar a influenciar altres espais i crear models de gestió radicalment diferents a les organitzacions i les societats.

Les *organitzacions*: empreses, associacions, administracions públiques, clubs, escoles, ONG's, partits polítics, etc, són les peces bàsiques de tota societat. I com a tals, la majoria d'elles reproduïxen les lògiques, els valors i les dinàmiques socials hegemòniques; l'estatus quo. Tret de les de tipus innovador o alternatiu, que són, justament les que veiem en aquest llibre, que permeten la crítica i la subversió primer i la superació després dels ordres socials previs. Són les que promouen la innovació i l'avenç social, necessaris per a l'evolució que hem viscut com espècie del paleolític fins ara. Per això l'observació de les *organitzacions innovadores* i els canvis que generen ens permeten entreveure noves tendències socials, en molts casos embrionàries, però clares i ben definides. Són, a més, espais des d'on poden fer-se canvis socials que costen tant de fer des de les instàncies estatals o globals.

Després d'observar les iniciatives i els conceptes innovadors que es recullen en aquest llibre, queda clar que tot el que podem saber del cert, és que no podem saber del cert com seran les nostres societats a les properes dècades. Només podem intuir que som davant de l'inici d'un canvi profund, però alhora gradual i orgànic (com ho ha estat el pas de l'economia industrial a la del coneixement), cap a formes molt diferents d'entendre i gestionar les societats i les organitzacions del SXXI.

Com apunta Michel Bauwens, de la *P2P Foundation*, al llarg de la història hem vist aparèixer noves tendències i tecnologies que més tard identifiquem com els fonaments de canvis socials

posteriors, com la impremta per a desencadenar l'era moderna. Avui ja podem veure com moltes d'aquestes noves eines i tendències poden ser els embrions de nous models socials, comercials o polítics que superaran els actuals, que provenien d'un context industrial, tecnològic i cultural molt diferent als d'ara. I que semblen cridats o bé a desaparèixer per ser reemplaçats per noves lògiques i models organitzatius, o bé a dur a terme grans canvis.

En analitzar les noves tendències socials i a les organitzacions trobem una significativa coincidència entre les reivindicacions històriques de sectors progressistes, revolucionaris i de l'economia social per a la democratització de l'empresa, i algunes de les dinàmiques més innovadores de gestió d'empreses com Google o els canvis del treball fordista al *cognitiu*, la *wikinomia*, o en el concepte de *Responsabilitat Social Empresarial (RSE)*, avui present -si més no formalment- a moltes multinacionals. Aquesta insospitada convergència ens permet pensar que som davant d'un canvi de les formes d'entendre i gestionar les nostres organitzacions de forma sistèmica i estructural, i amb elles, les nostres societats. La tecnologia ens convida a fer-ho, i la globalització i Internet eleven aquestes possibilitats a unes dimensions fins fa poc inconcebibles.

Actualment podem identificar almenys 6 grans eixos que alteren de manera profunda i transversal les nostres societats -al que cal afegir la recent sacsejada del Covid19, de conseqüències encara imprevisibles:

Crisi sistèmica

Vivim el solapament de diverses crisis, unes ja antigues i estructurals com l'*alimentària* i de *pobresa* global; d'altres més recents com l'*ecològica*, les *migratòries*, l'*econòmica*, la *financera* del 2008 i la *sanitària* del 2020. Això fa palès que ens trobem davant d'una *crisi completa o sistèmica* del model capitalista industrial, urbà i financer en conjunt, malgrat sigui encara hegemònic. Un escenari que ens obliga a crear noves alternatives socials i econòmiques. O que, si més no, amplia aquesta possibilitat, tan restringida a les últimes quatre dècades de *pensament únic neoliberal*. Resituant les propostes de canvi social vistes fins fa poc com extremistes, a una centralitat política i cultural. En poques dècades passen de ser esperances d'uns pocs radicals, a esdevenir demandes populars i obligacions de governs, empreses i ciutadans per evitar un col·lapse planetari.

Pensament únic neoliberal: nom que el periodista Ignacio Ramonet va donar a l'ambient polític i econòmic que impera des dels anys 90, quan després de la caiguda del mur de Berlín, els fonaments de l'economia neoliberal es veuen com els únics possibles. Deixant de banda qualsevol alternativa econòmica més social o equitativa, amb gestió pública o comunitària, que es consideren quimeres ingènues i irresponsables. Autors lliberals com Francis Fukujama anuncien la fi de la història i les ideologies, i l'imperi definitiu d'una de sola, la *ciència* econòmica neoliberal, exercida per tècnics situats *més enllà de les velles ideologies*.

La Revolució de la Informació i la Societat del Coneixement

Una infinitat de revolucions tecnològiques al voltant d'Internet en gairebé tots els camps de la vida generen cada dia noves eines que transformen la comunicació humana i l'economia. Apareix un nou món de relacions socials amb una naturalesa oberta, horitzontal, plural, il·limitada, gratuïta i global. El paradigma de l'escassetat, per exemple, central al capitalisme, deixa de ser vàlid a la nova *e-economia*, on tot recurs o coneixement humà que pugui ser traslladat a un format virtual pot ser multiplicat infinitament sense pràcticament cap cost i des de qualsevol ordinador. Les relacions entre el treball i el capital es transformen, amb independència de les opcions polítiques, ja que a la *nova economia*, el treballador és qui posseeix l'element més rellevant de generació de riquesa: el coneixement. El que redefineix els models de gestió eficients de tota societat i organització.

Observarem els canvis generats per l'aparició del *treball cognitiu*, la *wikinomia*, noves maneres d'entendre la gestió empresarial o exemples de grans corporacions *intel·ligents* com *Google i Facebook*; les dinàmiques innovadores de treball col·laboratiu en xarxa, wiki o P2P, com *Wikipedia, Indymedia*, les xarxes *P2P*, el *software lliure* o el *creative commons*.

La Globalització

Qüestió de profunds i debatuts anàlisis, on no hi ha un consens clar sobre el seu significat i implicacions. Hem viscut fins fa poc un primer procés de globalització del comerç, la producció i les finances que podríem datar en l'inici del colonialisme clàssic, i que s'intensifica al llarg del SXX, sempre sota un prisma colonial, liberal i des dels anys 70 neoliberal. Un liberalisme econòmic que s'imposa als països del Sud geopolític, però que

admet, en canvi, cínicament, dinàmiques intervencionistes i proteccionistes a les economies riques del Nord per tal de protegir i promoure els seus productes, ja siguin industrials o agroalimentaris. Una globalització que permet la llibertat de moviment de capital, que es desplaça instintivament cap a països amb menors regulacions laborals, democràtiques i ambientals, però no en canvi el de les persones, ni tan sols en la seva condició econòmica de força laboral.

Davant d'aquestes i altres injustícies en les relacions Nord-Sud, protesta i reclama alternatives l'anomenat moviment *antiglobalització* o *alterglobalista*, articular entorn del Fòrum Social Mundial i altres expressions arreu del món. El concepte *antiglobalització* potser no els fa justícia, ja que es nodreixen en gran mesura de les esquerres que històricament han advocat per tot el contrari: per l'internacionalisme obrer i solidari. Mentre que les dretes neoliberals que es proclamen defensores de la globalització, actuen sota criteris nacionalistes en la defensa dels interessos econòmics de cada estat i les seves empreses a les institucions globals on actuen, com el G8, el G20, la OMC, el Banc Mundial, l'FMI o l'ONU. Advocant per un mercat-món desregulat on no es defensa un projecte global, sinó l'agregació dels interessos geoestratègics de les principals economies i els seus centenars de grans corporacions, que coincideixen en una voluntat de domini de caràcter gairebé neo-colonial.

Aquest primer procés de globalització empresarial, que afecta, en realitat, a uns pocs milers d'empreses que poden actuar internacionalment, es retroba més tard amb la irrupció d'Internet, que porta a una nova globalització més humana i cultural, amb un creixement insòlit dels intercanvis i les interaccions entre les diferents nacions i individus del món. Creant una nova globalització cultural, social i humana, enxarxada globalment, i una nova dimensió de la comunicació, el pensament, l'acció i la creació.

Fòrum Social Mundial (FSM)

Trobada que es planteja en oposició al *Fòrum Econòmic Mundial* de Davos, Suïssa, on es retroba cada any l'elit global per posar en comú una agenda marcadament neoliberal. Celebrat per primer cop a Porto Alegre, Brasil, el 2001, el FSM s'erigeix

durant la dècada del 2000 com un espai de confluència global imprescindible de les propostes alterglobalistes. Acull cada any (cada dos des del 2009) durant 5 dies entre 50 i 150.000 participants d'arreu del món, que comparteixen experiències i inquietuds per a la construcció d'un *altre món possible*, com resa el seu principal eslògan. Arreu del món s'organitzen fòrums socials locals, nacionals o continentals de manera autònoma i descentralitzada, amb la única condició de respectar la *Carta de Principis* del Fòrum Social.

Aldea da Paz, 5^è FSM, Porto Alegre, Brasil, 2005

L'Ecologia

En pocs anys, l'ecologisme passa de ser el clam enèrgic d'un reduït moviment contestatari i contracultural, a convertir-se en una inquietud compartida per una considerable massa crítica, i a estar present, si més no formalment, a les agendes de molts governs i empreses. Introdueix noves maneres d'entendre l'economia, les societats i la relació entre l'ésser humà i la natura, generant canvis profunds en moltes pràctiques de consum, d'habitatge, treball o transport, amb una comprensió més amplia del paper dels éssers humans a la Terra, que qüestiona els models socio-econòmics actuals. Ofereix nous marcs teòrics i exemples pràctics de formes de vida més sostenibles com les *EcoViles*, les *Transition Towns* o les *AMAF*.

Tot i així es tracta sovint encara de grups minoritaris de ciutadans actius que elaboren respostes imaginatives i innovadores per provar de superar la ineficiència del mercat i les institucions per resoldre l'actual col·lapse ecològic planetari. *Pensant globalment i actuant localment*. En alguns casos, s'alien amb mètodes de l'economia solidària o amb tradicions ancestrals d'economia col·lectiva, creant noves opcions de treball i consum post-capitalistes.

L'Economia Alternativa

També anomenada *social*, *solidària*, *cooperativa* o *anti* o *post-capitalista*, és una economia que situa l'ésser humà al centre de l'activitat, enlloc del benefici desvinculat del planeta i les societats on actua, que el capitalisme considera *externalitats* del procés econòmic. Gairebé

sempre vinculada a l'ecologisme, posa en comú moltes experiències diverses arreu del món que comparteixen una visió més humana, solidària, sistèmica i sostenible de l'economia.

Aquest sector, les arrels del qual es remunten al S XIX -ahora que a tradicions comunitàries ancestrals- entén que la *cooperació* és el model de treball i econòmic natural i desitjable. Més fidel i interessada en entendre com hauria de ser una economia justa i sostenible que en adaptar-se a l'economia tal com és avui, cobreix, encara parcialment, molts dels camps necessaris a tot sistema econòmic: el comerç just, el treball cooperatiu, el consum responsable, les finances ètiques, les monedes socials, l'accés a l'habitatge, la relocalització econòmica, etc.

Actualment comencen a generar-se noves dinàmiques d'integració i enxarxament entre aquests camps, que els reforcen i ens permeten entreveure que podrien ser, com apunten molts autors de l'economia solidària, *els embrions* d'una nova economia. Veurem exemples en l'àmbit de la *producció/treball*, el *consum*, la *moneda*, les *finances* i l'*habitatge*.

Cooperativa de Rochdale, al Regne Unit, considerada la primera cooperativa

El Feminisme

El segle XX ha estat sens dubte el de la revolució de les dones. Aquestes, és a dir, el 50% de la humanitat, han deixat de tenir a la majoria dels països occidentals (si més no formalment i cada vegada més *de fet*) una relació de submissió i opressió a la família, la societat i el mercat laboral. Obligada històricament a fer les tasques no remunerades de reproducció, cura i socialització primària, la dona ha passat a ocupar tasques productives en espais que fins fa poc estaven reservats en exclusiva als homes.

Això sens dubte suposa un gran avenç social i democràtic, però no resol completament molts aspectes relacionats amb les desigualtats de gènere, com la seva gestió de les tasques reproductives que fan elles de forma majoritària, sovint amb dobles jornades laborals. Així

com la valorització encara no igualitària de les tasques productives i les reproductives. Existeix una significativa correlació inversa entre el desenvolupament econòmic dels països i una baixa natalitat. També ha portat a *terciaritzar* en empreses i estats, àmbits fonamentals del procés de socialització primària dels infants, que fins llavors duïen a terme les famílies. El que suposa una pèrdua de sobirania ciutadana, comunitària i familiar en la seva educació en favor de l'estat i les empreses.

Tot sembla indicar que l'alliberament de la dona de les estructures patriarcals seculars que encara l'oprimeixen, s'assolirà de manera més plena quan el mercat laboral i l'economia hagin generat canvis que permetin conciliar millor el treball productiu remunerat amb les tasques imprescindibles de reproducció humana. Transitant del que l'economista brasiler Marcos Arruda considera com formes *d'economia masculines* avui imperants, jeràrquiques, autoritàries i excloents, cap a models més *femenins* d'economia: circulars, inclusius i empàtics.

Aquestes són precisament algunes de les característiques i virtuts de l'economia social i de la cultura Wiki i P2P en moltes de les seves expressions. I observem també com arreu del món les dones són en molts casos les impulsores o receptors principals dels nous mecanismes d'economia social com els microcrèdits, les xarxes d'intercanvi o les cooperatives.

Una de les majors i més completes realitzacions del feminisme la trobem al Kurdistan del nord de Síria, **Rojava**, en el que s'ha anomenat *la revolució de les dones*. A més dels grans avenços en els drets de gènere, tan vulnerats a l'Orient Mitjà, el fet de situar la dona i el feminisme al cor de la revolució social que s'està produint als territoris alliberats del terrorisme d'Estat Islàmic des de les revoltes àrabs i l'inici de la guerra a Síria el 2011, s'ha mostrat com una estratègia molt exitosa de canvi social i de consolidació de les conquestes revolucionàries, en introduir la revolució a dintre de casa, a les relacions familiars i tribals. I aportant molts valors femenins a la societat, amb espais de diàleg, d'acollida i de plena paritat de gènere, religió o origen ètnic a les escoles, ajuntaments o milícies.

L'Octubre del 2019 el govern turc d'Erdogan va iniciar un cruel atac, l'endemà de la retirada de les tropes nord-americanes que havien col·laborat amb els kurds fins aleshores, bombardejant i envaint aquesta regió en un pla de genocidi etno-polític contra les revolucionàries kurdes. El que constitueix probablement un del majors atacs globals del masculisme al feminisme, per tal d'esborrar el que Rojava estava aportant al planeta en substituir el projecte més inhumà que patim avui, el d'Estat Islàmic, amb un de completament oposat, creant una de les societats més avançades humanament, lliure, igualitària, feminista, ecològica i cooperativa.

Guerrilleres kurdes de Rojava¹

En aquest llibre ens centrem en les transformacions generades en tres d'aquests grans eixos: *l'ecologia, l'economia alternativa* i la *revolució de la informació*, parant atenció a les noves tendències de creació col·lectiva de tipus Wiki i P2P.

¹Foto: <https://anarquismopr.org/tag/mulher-trabalhadora/>